

Н. О. Серьогіна

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач відділу аспірантури та докторантури,
Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
ORCID ID: 0000-0002-4491-4723

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

В статті визначено напрями удосконалення державної політики у сфері забезпечення продуктивної зайнятості в Україні. Виділено фактори, які впливають на продуктивну зайнятість населення. Виокремлено основне завдання Державної служби зайнятості, яке полягає у розвитку програм підтримки зайнятості населення шляхом забезпечення інформаційної допомоги щодо пошуків роботи для людей, змог започаткувати нову справу, тимчасової зайнятості, професійної орієнтації, підготовки аналітичних матеріалів стосовно попиту й пропозицій на ринку праці, вакансій, безробітних в контексті професій, професійних груп, відповідно до розмірів заробітної плати, форм діяльності, регіональному контексті та ін. Наведено заходи, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку ринку праці та продуктивної зайнятості. З'ясовано, що державне сприяння зайнятості повинне містити підтримку процесів організації нових робочих місць з відповідними умовами й гідною оплатою праці в певних сферах та секторах економіки; сприяння самозайнятості та малому підприємству, іншими словами видам зайнятості, які не вимагають великих витрат від держави; розв'язання питань підвищення професійної освіти, а також кваліфікації тих, хто працює; налагодження перенавчання персоналу, який підпадає під вивільнення в результаті скорочення штатів; допомога організації в регіонах приватних агентств зайнятості для того, щоб надавати послуги в працевлаштуванні та самостійної зайнятості для кваліфікованих категорій населення; покращення процедур соціального захисту громадян, зокрема певних груп, які вимагають державного сприяння та вважаються неконкурентоспроможними на ринку праці; формування спеціальних підприємств, щоб організувати громадські роботи при умові, що фінанси на оплату праці резервуються з регіональних фондів зайнятості, на матеріальні видатки – з регіональних та місцевих бюджетів; напрацювання та втілення спеціальних програм щодо питань забезпечення внутрішньої міграції населення із регіонів, які відзначаються існуванням критичних умов на ринку праці. З'ясовано, що подані рекомендації довгострокові, а їхнє втілення й наступне покращення визначає співробітництво з глобальним ринком і може перебувати в залежності від економічного зростання країни.

Ключові слова: державна політика, продуктивна зайнятість, фактори, заходи, Державна служба зайнятості.

Постановка проблеми. Забезпечення продуктивної зайнятості населення, продуктивності застосування трудових ресурсів і зростання конкурентоспроможності працівників як елементів соціально-економічного зростання України залежать від низки чинників, що пов'язані, насамперед, з утворенням ефективних механізмів їх державного регулювання. Значущий компонент соціально-економічної політики, націленої на зростання конкурентоспроможності персоналу, - здійснення реформ у системі

зайнятості з метою підтримки повної, результативної і вільно обраної зайнятості, формування ринку праці, котрий за своїми параметрами не різниться з аналогічними ринками розвинутих світових держав. Наведені питання – особливо актуальні наразі, що відзначається не лише впливом на зайнятість та конкурентоспроможність кадрових ресурсів процесів глобалізації й інтеграції України в світову економічну систему, а також негативними результатами повномасштабного вторгнення росії на територію

нашої країни (котра, безумовно, спричиняє кризу у виробничому секторі й, відтак, зменшення робочих місць, зростання рівня безробіття та зменшення конкурентоспроможності персоналу). З огляду на зазначене потрібні напрацювання та ухвалення низки заходів у секторі зайнятості України, що ґрунтуються на стандартах розвинених держав світу й дають можливість зменшити негативний вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників на економіку України. В згаданому контексті вкрай актуальними вважаються зростання економічної активності громадян, конкурентоспроможності працівників; уникнення збільшення безробіття, гарантування відповідності між попитом та пропозицією робочих ресурсів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дану проблему досліджували такі науковці як В.В. Близнюк, О.П. Борисенко, Л.М. Ємельяненко, Л.М. Ільч, В.В. Онікієнко, Н.О. Серьогіна, Л.Г. Ткаченко, Л.Д. Яценко та інші. Розгляд згаданих фахових публікацій вітчизняних теоретиків та практиків вказує, з одного боку, на складність та різноплановість причин утворення проблем в сфері продуктивної зайнятості, з іншого – на існування новітніх теоретичних і практичних розробок, що вимагають якнайбільш термінового здійснення з огляду на сучасний характер практики державної політики у сфері забезпечення продуктивної зайнятості в Україні та процесів трудової міграції в Україні. На сучасній стадії розвитку механізмів утворення та здійснення сучасної політики в сфері забезпечення продуктивної зайнятості населення в Україні можливо стверджувати, що проблема створення дієвої політики зайнятості недостатнім чином застосовує можливі змоги об'єднання зусиль суспільства та влади, формування механізмів державного регулювання на базі сервісно-орієнтованої системи інституцій, не повністю утворює інституційний механізм державного регулювання ринку праці та зайнятості населення України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення напрямів удосконалення державної політики у сфері забезпечення продуктивної зайнятості в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі в Україні можна спостерігати величезні міграційно-трудова процеси, які зумовлені довготривалими дестабілізаційними явищами у соціально-економічному секторі держави, розповсюдженням коронавірусу, а сьогодні ще

й військовими діями. Слід зауважити, що глобальний і вітчизняний ринки праці не повернуться до того розвитку, що був перед цим, бо саме з огляду на війну здійснюються трансформаційні процеси в попередній моделі і принципіальних положеннях, на котрих ґрунтувалася робота не тільки ринку праці, а й економіки держави загалом. Під час військових дій значно збільшилося число безробітних. Деякі підприємства певним чином адаптуються до нинішньої ситуації, завдяки чому заохочують до зайнятості персонал. Загально визнано, що завдяки продуктивній зайнятості населення реалізується гарантування зростання обсягу ВВП, поліпшення благополуччя суспільства та, крім того, формується основа для ефективного фінансово-економічного зростання країни.

Можна виділити кілька обставин, які сьогодні суттєво впливають на продуктивну зайнятість населення. По-перше, продуктивна зайнятість населення багато в чому залежить від раціональної роботи органів виконавчої влади всіх рівнів при розробці та вдосконаленні активної політики держави, яка передбачає реалізацію програм зайнятості, що здатні вирішувати проблеми бідності шляхом забезпечення високопродуктивних робочих місць, збільшення доходів громадян від трудової діяльності, підвищення рівня соціального захисту населення тощо. По-друге, продуктивна зайнятість населення залежить від ефективної роботи служб зайнятості, що полягає у працевлаштуванні безробітних, заохоченні підприємницької активності, проведення професійного навчання громадян під конкретне замовлення роботодавців. По-третє, продуктивна зайнятість населення залежить від соціальної відповідальності роботодавців. Будь-який роботодавець, повинен вести активну внутрішню і зовнішню політику соціального захисту своїх працівників та їх сімей, надавати соціальні пакети, забезпечувати працівників легальною заробітною платою, гідними умовами праці. По-четверте, продуктивна зайнятість населення залежить і від самих працівників та їх трудової діяльності, їхнього бажання і прагнення виконувати роботу якісно, в повному обсязі та у зазначені терміни, а також спрямованості на постійне самовдосконалення та професійний розвиток [4, с. 140].

Варто погодитися із В.В. Близнюка Л.Д. Яценко, що загрозою на вітчизняному ринку праці досі залишається низький рівень інфорсменту трудового законодавства. Для української

моделі соціально-трудоу відносин характерні розрив між нормативними і фактичними параметрами, сполучення жорстких правових рамок регулювання з домінуванням неформальних інститутів і недостатньою ефективністю інформсменту законів на практиці. Слабкість інформсменту не спроможна забезпечити безпечні та гідні умови праці; подолання проблеми щодо поширення неформальної та тіньової зайнятості; ефективну дію мотиваційних інструментів до продуктивної зайнятості [1].

Формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття здійснюється через Державну службу зайнятості (ДСЗ), яка є централізованою системою державних установ, діяльність якої спрямовується та координується Міністерством соціальної політики України. Фактично ця служба є посередником між роботодавцями та пошуковцями роботи. Від ефективності та результативності її діяльності залежить забезпеченість суб'єктів господарювання якісним трудовим ресурсом, працівника – задовольняючою особисті потреби роботою, державу – платниками податків та інвесторами соціально-економічних процесів в країні. Державна служба зайнятості здійснює свою діяльність на безоплатній основі. Окрім послуг із пошуку підходящої роботи та підбору персоналу, служба надає послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття, а також здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи. Ця служба має розгалужену структуру: Державний центр зайнятості, 25 регіональних центрів зайнятості, 95 базових та 429 філій регіональних центрів зайнятості по всій Україні, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, професійно-технічні навчальні заклади державної служби зайнятості, інші навчальні заклади державної служби зайнятості, а також підприємства, установи, організації, утворені ДСЗ [2; 5].

Наразі основне завдання, яке визначене Державній службі зайнятості, - зростання програм підтримки населення шляхом інформаційного сприяння щодо пошуків роботи для громадян, змог започаткувати нову справу, тимчасової зайнятості, професійної орієнтації, підготовки аналітичних матеріалів стосовно попиту й пропозицій на ринку праці, вакансій,

безробітних в контексті професій, професійних груп, відповідно до розмірів заробітної плати, форм діяльності, регіональному контексті та ін.

Сучасні трансформаційні зміни в соціальній, економічній, політичній сферах України актуалізують проблему ефективного управління персоналом підприємств та трудовими ресурсами країни. Сьогодні факторами фінансово-економічної кризи підприємств є неякісне застосування одного з найбільш значущого виробничого ресурсу – трудових кадрів (топ-менеджмент, основні працівники, обслуговуючий персонал тощо). Від якості та швидкості підбору кваліфікованих кадрів залежать результати діяльності суб'єктів господарювання, їхня конкурентоспроможність на ринках, стійкість у кризових ситуаціях. У цьому контексті ДСЗ має розвивати електронні сервіси пошуку, відбору претендентів на вакантні місця та об'єкти для працевлаштування. Натомість працівники служби можуть зосередитися на роботі з роботодавцями та працевлаштуванні окремих категорій громадян, що неконкурентоспроможні на ринку праці, такими як внутрішньо переміщені особи, військовослужбовці, що брали участь в АТО, особи з інвалідністю, молодь, особливо без досвіду роботи. Важливого значення набувають такі напрями діяльності ДСЗ, як обслуговування виплати компенсацій підприємствам на витрати на заробітну плату окремим категоріям громадян та адміністрування внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [2, с. 61].

Рішучу роль у підвищенні продуктивної зайнятості розвинутих країн світу також має професійна підготовка та підвищення кваліфікації зайнятих. Створення ефективних систем професійної підготовки та підвищення кваліфікації де освіта поєднується професійно-технічним навчанням, професійно-технічне навчання з виходом на ринок праці, а вихід на ринок праці з підготовкою на робочих місцях та безперервним навчанням забезпечить зростання продуктивності зайнятості й відкриє нові можливості для створення якісних робочих місць, зростання рівня доходів зайнятих [3].

На думку Н.О. Серьогіної, варто на сьогоднішній день працювати над розробкою цілого комплексу заходів, спрямованих на відновлення економічного розвитку України. Відтак, на нашу думку, з метою забезпечення стабільного розвитку ринку праці та продуктивної зайнятості необхідно:

1. Забезпечити можливість самозайнятості осіб працездатного віку, що дасть змогу розвантажити соціально-економічну галузь.

2. Пропагувати робітничі спеціальності і посилити їх престижність.

3. Розвивати та покращувати державну допомогу в сфері виробництва високотехнологічної та аграрної продукції.

4. Розробити програми перепрофілювання і підвищення кваліфікаційного рівня, самозайнятості молоді, а також зосередитися на можливостях дуальної освіти.

5. Звернути увагу на сільську місцевість, де забезпечити належні передумови для здійснення соціально-економічної діяльності, збільшити кількість робочих місць, а також розробити програми, спрямованих на пропагування праці саме в таких місцевостях.

6. Розробити заходи, спрямованих на покращення інвестиційної привабливості та боротьбу з тіньовими процесами в економічній системі України загалом та на ринку праці зокрема.

7. Забезпечити державну допомогу малому та середньому підприємству, удосконалити законодавчу базу, яка регулює його роботу, послабити податково-кредитне навантаження та ліцензійно-дозвільні процедури [6, с. 38].

Зріст продуктивної зайнятості буде сприяти зростанню капіталовкладень, частину котрих можна спрямувати на розвиток і на збільшення оплати праці. Абсолютно раціональним вважається розподіл доходів, одержаних від зростання ефективності, на напрацювання нових виробів й технологічних процесів, оновлення підприємств і здійснення заходів стосовно виходу на нові ринки, що ще більше прискорюватиме розвиток виробництва. Суспільна користь від покращення продуктивної зайнятості відобразатиметься в збільшенні кількості залучення населення до суспільно-корисної діяльності, переміщенні робочих місць зі сфер із малою ефективністю до сфер із високою, зростанні конкурентоспроможності економіки. В довгостроковому майбутньому продуктивна зайнятість стане визначальним фактором збільшення доходів населення. Світова практика переконливо вказує на те, що стратегіям економічного зростання, що ґрунтуються на низько кваліфікованій праці з малим ступенем продуктивності праці й заробітної плати, в довгостроковій перспективі властивий нестійкий характер, й вони не спроможні розв'язувати проблеми браку продуктивної зайнятості та бідності зокрема. В той

же час стратегії міжнародного, національного й регіонального зростання, що ґрунтуються на покращенні якості освіти та професійної підготовки, розповсюдженні нових знань і технологій, допомагають сформувати основу для пришвидшеного інноваційного зростання, диверсифікації виробництва та гарантування всіх умов продуктивної зайнятості.

Висновки. Таким чином, на основі вище наведеного можна дійти висновку, що зростання конкурентоспроможності працівників – потрібна умова створення продуктивної зайнятості й гарантування національних інтересів України на стадії її інтеграції в світову економічну систему. Заходи державного впливу на ринок праці мають зважати на інтереси як персоналу, так і роботодавців (підприємців), через це державне сприяння зайнятості повинне передбачати:

- підтримку процесів організації нових робочих місць із гідними умовами й належною оплатою праці в певних сферах та секторах економіки;

- сприяння самозайнятості та малому підприємству, іншими словами, формам зайнятості, які не вимагають великих витрат з боку держави;

- розв'язання питань підвищення професійної освіти й кваліфікації працюючих;

- влаштування перенавчання персоналу, який підпадає під вивільнення в результаті скорочення штатів;

- допомогу щодо створення в регіонах приватних агентств зайнятості для того, щоб надавати послуги в працевлаштуванні та самозайнятості для кваліфікованих категорій населення;

- покращення механізмів соціального захисту громадян, зокрема певних категорій, яким потрібна державна підтримка та які неконкурентоспроможні на ринку праці;

- формування спеціальних підприємств, щоб організувати громадські роботи при умові, що фінанси на оплату праці резервуються із регіональних фондів зайнятості, на матеріальні витрати – з регіональних та місцевих бюджетів;

- напрацювання та виконання спеціальних програм щодо питань гарантування внутрішньої міграції населення із регіонів, які відзначаються існуванням критичних умов на ринку праці.

Подані вище рекомендації, ми вважаємо, допоможуть значно результативніше розвивати ринок праці, що, своєю чергою, позитивним чином відобразиться на економічному розвит-

ку нашої країни. Зазначені рекомендації – довгострокові, а їхнє наступне втілення визначає співробітництво з глобальним ринком і може залежати від економічного зростання держави. Ми переконані, що над напрацюванням таких рекомендацій владі слід уже подумати, не очікуючи завершення військових дій, тому що їх вже можливо втілювати в безпечних регіонах нашої країни. Це дозволить здійснити значно глибше дослідження слабких місць, вивчити рівень впливу зовнішніх чинників на саму систему та, крім того, окреслити перспективи наступного розвитку ринку праці, що, своєю чергою, гарантуватиме значну продуктивну зайнятість у державі.

Список використаної літератури:

1. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Ринок праці України в умовах війни. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6356/13392-1>.
2. Борисенко О.П. Удосконалення політики зайнятості населення в Україні на засадах сервісної орієнтації. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 4 (23). С. 57-65.
3. Львіч Л.М. Продуктивна зайнятість як передумова подолання бідності серед працюючого населення. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613049.pdf>.
4. Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Г., Ємельяненко Л.М. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи. К. : РВПС України НАН України, 2007. 286 с.
5. Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 16 грудня 2020 року № 2663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text>.
6. Серьогіна Н.О. Вплив військових дій на продуктивну зайнятість в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. С. 36-40.

Serohina N. O. Directions of state policy improvement in the sphere of providing productive employment in Ukraine

The article defines directions for improving state policy in the sphere of ensuring productive employment in Ukraine. Factors affecting the productive employment of the population are highlighted. The main task of the State Employment Service is highlighted, which consists in the development of programs to promote the employment of the population through the provision of informational support for job searches for citizens, opportunities to open a new business, temporary employment, professional orientation, preparation of analytical materials on demand and supply on the labor market, vacancies, unemployed in terms of professions, professional groups, wages, types of activities, regional, etc. Measures aimed at ensuring the stable development of the labor market and productive employment are given. It has been established that state support for employment should include the promotion of the processes of creating new jobs with appropriate conditions and decent wages in certain industries and sectors of the economy; support of self-employment and small entrepreneurship, that is, forms of employment that do not require significant costs from the state; solving issues of improving professional education and qualification of employees; organization of retraining of employees to be released as a result of downsizing; promoting the creation of private employment agencies in the regions for the purpose of providing employment services and self-employment for qualified population groups; improvement of mechanisms of social protection of the population, including certain groups that need state support and are uncompetitive on the labor market; the creation of special enterprises for the organization of public works under the conditions that funds for wages are reserved from regional employment funds, for material expenses - from regional and local budgets; development and implementation of special programs to ensure internal migration of the population from regions characterized by a critical situation on the labor market. It was found that the given recommendations are long-term, and their implementation and further improvement requires cooperation with the global market and may depend on the economic development of the state.

Key words: state policy, productive employment, factors, measures, State Employment Service.